

**ŞANTİYELERDE İŞÇİ SAĞLIĞI ve GÜVENLİĞİNE AYKIRI OLAN
BARINMA YERLERİYLE İLGİLİ KANITLAR ve TALEPLER¹**

**İNŞAAT İŞÇİLERİNİN DERNEĞİ
İNŞAAT SEKTÖRÜNDE İŞÇİ SAĞLIĞI ve İŞ GÜVENLİĞİ RAPORLARI 1**

İnşaat İşçilerinin Derneği İşçi Sağlığı ve Güvenliği Raporları inşaat sektöründe işçilerin can güvenliğini ve sağlığını tehdit eden durumlarla ilgili ampirik kanıtları kamuoyuyla paylaşmak ve bu alandaki mücadeleye katkı sunmak için yayınlanır. Dernek üyelerine Türkiye'nin her ilinden işçi sağlığı ve güvenliğine aykırı durumları bildirmesi için çağrıda bulunur.

Mart 2013

¹ İnşaat İşçilerinin Derneği, bu raporun hazırlanması sürecinde kendi deneyim ve uzmanlık bilgisini cömertçe paylaşan İş Müfettişi sn. Şeref Özcan'a teşekkür eder. Rapordaki tüm görüşlerden ve olası eksiklerden İnşaat İşçilerinin Derneği sorumludur.

GİRİŞ: 11 MART 2012 ESENYURT YANGINI ve SONRASI DURUM

Türkiye ekonomisinin lokomotifi olarak görülen inşaat sektörü, aynı zamanda “iş kazaları”nın ve hak gasplarının en yoğun yaşandığı sektörlerin başında gelmektedir. İstanbul İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi’nin verilerine göre, yalnızca 2012 yılında en az 279 inşaat işçisi, şantiyelerde işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirlerinin alınmayışı ya da yetersiz oluşu nedeniyle, “iş kazası” denilen, ancak bize göre “cinayet”ten hiçbir farkı olmayan düşme/ezilme/yanma/zehirlenme/cisim çarpması/elektrik çarpması/araç kazası gibi olaylar neticesinde yaşamını yitirmiştir. Bu iş cinayetlerinin önemli bir bölümü de, şantiyelerdeki sağlıksız barınma koşulları nedeniyle meydana gelmiştir. İnşaat sektöründeki iş cinayetleri 2013 yılının ilk iki ayında da devam etmiştir. Ocak ayında iş cinayetlerinde ölen 68 işçiden 15’i, Şubat ayında ölen 50 işçiden 14’ü inşaat işçisiydi.

İstanbul Esenyurt’ta, Marmara Park Alışveriş Merkezi inşaatının şantiyesinde, bundan tam bir yıl önce, 11 Mart 2012’de meydana gelen faciada, yatakhane olarak kullanılan çadırların yanması sonucu 11 inşaat işçisinin yaşamını yitirmesi, şantiyelerde yaşanan “sağlıklı barınma hakkı”na ilişkin ihlalleri bir kez daha kamuoyu gündemine getirmiştir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirlerinin patronlar tarafından ekstra maliyet ve tasarruf unsuru olarak görülmesi, devletin ilgili organlarının denetim konusundaki görev ve sorumluluğunu yerine getirmemesiyle birlikte, bu ölümlere adeta davetiye çıkarmıştır.

Esenyurt’ta çadırların yanması ve ölümlerin çadırda gerçekleşmesi dikkatleri çadıra yoğunlaştırmıştır. Nitekim Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Esenyurt yangını sonrası Valiliklere bir yazı göndererek ve İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü gereğince, işçilerin meskun yerlerden uzakta olmayan şantiyelerde kurulan çadırlarda barındırılmalarının mevzuata aykırı olduğunu vurgulamış, ilgili şantiyelerde çadırların kaldırılması gerektiğini bildirmiştir.

Ancak sorun sadece çadırlarla sınırlı değildir. Esenyurt’taki şantiyede TMMOB İl Koordinasyon Kurulu’ndan bir heyetin inceleme raporu çadırlarla aynı alandaki konteynırların da mevzuata aykırı kurulduğunu, 6 kişilik mekânlarda 12 kişinin kaldığını, giriş-çıkış mesafelerinin çok dar olduğunu, tahliye çıkışının bulunmadığını ve yangına karşı hiçbir koruyucu önlemin alınmadığını saptamıştır.

Sorun çadır ve konteynırlarla da bitmiyor. Küçük ve orta ölçekli şantiyeler ağırlıklı olmak üzere pek çok şantiye alanında işçiler inşa ettikleri binaların katlarında, son derece tehlikeli ve sağlıksız koşullarda yatmak zorunda kalıyorlar. Yap-sat diye tabir edilen inşaatlarda katlar yukarı çıktıkça bir alt katta yatan işçiler bazen de inşa ettikleri binaların zemin katında rutubette uyumak durumundalar. Maalesef bu şantiyelerin denetimi neredeyse hiç yapılmıyor. Müteahhitler işçi sağlığı ve güvenliği önlemi almazken bu denetim eksikliğine güveniyor.

Şantiyeler işçilerin 24 saat yaşam alanı olduğu için sadece barınma yerlerine odaklanmak da eksik kalıyor. Sağlıksız yemekhaneler, yetersiz ve sağlıksız duş ve lavabolar da barınma sorununun önemli bir parçasını oluşturuyor.

Esenyurt yangınının üzerinden 1 yıl geçmesine rağmen, Derneğimizin yapmış olduğu çalışmalar, basında yer alan haberler ve üyelerimizin geri bildirimleri, şantiyelerin hâlâ her an yeni iş cinayetlerine davet çıkardığını gözler önüne seriyor. Elinizdeki bu rapor, şantiyelerdeki barınma koşulları ve özellikle de çadır kullanımıyla ilgili mevcut durumu bizzat işçilerin anlatımları, çektikleri fotoğraflar, basında yer alan haberlerle belgeleyerek ortaya koymayı, kamuoyu duyarlılığının oluşması ve bu ihlallerin önüne geçilmesi için katkı sunmayı amaçlıyor.

ŞANTİYELERDE BARINMA KOŞULLARIYLA İLGİLİ KANITLAR: HAZİRAN 2012-MART 2013

1) Çadırlar

Türkiye’de patronların yasal yükümlülükleri hiçe sayması ve sorumlu devlet birimlerinin denetim zafiyetleri sonucu, halen çok sayıda şantiyede işçiler son derece sağlıksız koşullarda, derme çatma çadır ve barakalarda barındırılmaktadır. Dernek üyelerimizin değişik illerden bize ulaştırdığı bilgiler ve basından derlediğimiz haberler ışığında, Türkiye şantiyelerindeki mevcut durumu, işçilerin anlatımı ve Esenyurt faciasından sonra çekilmiş fotoğraflar ile birlikte, birkaç örnek üzerinden dikkatinize sunuyoruz:

Van

Dernek üyemiz, geçtiğimiz Haziran ayında, Van Edremit’te yapılan TOKİ konutlarının inşaatında çalışırken barınmak zorunda bırakıldığı çadırların fotoğrafını çekti:

Üyemiz, söz konusu şantiyedeki barınma koşullarını şu sözlerle anlattı: “Bir çadırda ortalama 50 kişi yatmak zorundaydı. Odun sobası yakılıyordu havalar soğukken, o odunu bile kendi imkânımızla buluyorduk. Çayımızı elektrikli kettle’larla yapıyorduk. Bunun dışında da hiçbir işyeri sağlığı ve güvenliği önlemi yoktu. Şantiye şefine bu durumu söyledim. Bana ‘beğenmiyorsan başka yerde çalış’ dedi. Ben de durumu derneğe bildirdim. Dernek yetkililerle görüştü. İyileştirmeler yapıldı.”

Samsun

Bir başka dernek üyemiz, Samsun’da, Kışla Mahallesi Barış Bulvarı üzerinde yapımı devam eden ve ihalesi TOKİ tarafından 13 Nisan 2011’de Erkut İnşaat’a verilen 1276 adet toplu konutun inşaatında çalışan işçilerin ayladır çadırda barınmak zorunda kaldıkları bilgisini verdi. Üyemiz, şunları söyledi: “4 ay önce Samsun’daki Erkut İnşaat’ta çadırlarda kalıyorduk. Koşullar kötüydü. Ben sonra ayrıldım. Ancak hâlâ orada çalışan arkadaşlardan çadırların hâlâ durduğunu öğrendim.”

Üyemizin verdiği bilgiler, 1 Aralık 2012 tarihinde BirGün Gazetesi muhabiri Gizem Altunkaynak tarafından fotoğraflanarak belgelendi.

Çadırların dışarıdan görüntüsü:

Çadırların içeriden görüntüsü:

Basından örnekler

Van Erciř

www.diyarbakirhaber.gen.tr adlı internet sitesinde, Van'ın Erciř ilçesinde, yüklenici firması Ali Acar İnşaat olan TOKİ şantiyesinde, işçilerin iř kazalarıyla ilgili yaptıkları protestoyu anlatan bir haber yayınlanmıştır.

(<http://www.diyarbakirhaber.gen.tr/haber-6069-Erciste-Diyarbakirli-Iscileri-Doven-Polisler-Kandile-Gidin.html>).

12 Haziran 2012 tarihli haberin fotoğraflarında, şantiyede işçilerin çadırlarda barındırıldığı açıkça görölmektedir:

Amasya

12 Aralık 2012 tarihinde basında yer alan haberlere göre, Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesi Artukabat mahallesindeki bir TOKİ şantiyesinde, çadırda çıkan yangında inşaat işçisi Aytekin Yılmaz yaralanmıştır. (<http://www.sonhaberler.com/amasyada-santiye-cadirinda-yangin-193417h.htm>).

İstanbul

NTV muhabiri Can Ertuna, 24 Aralık 2012 tarihli haberinde İstanbul'daki bazı şantiyelerdeki çadırları görüntüledi.

2) Konteynırlar

Küçükbakkalköy’de bir şantiyede çekilmiş bu resimlerde görülen 6 yataklı konteynırda 8 kişi kalıyor. Elektrik kabloları adeta bir yangına davetiye çıkarır durumda.

3) İnşaat halindeki binanın içi

Alibeyköy’deki bir yap-satçı şantiyede, işçiler görüldüğü gibi inşaat hâlindeki binanın içinde, yer yataklarında kalıyorlar.

4) Yemekhane, dinlenme yerleri, duşlar ve lavabolar

Yine Küçükbakkalköy şantiyesinde işçilerin yemek yediği ve duş aldığı yerler, işçi sağlığıyla ilgili koşulları asgari düzeyde dahi sağlamıyor.

YASAL MEVZUAT NE DİYOR?

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası ne diyor?

30 Aralık 2012 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası, işvereni, çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü tutuyor. Madde 4'e göre işveren;

“Mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapar.”

İşverene ayrıca risk değerlendirme yapma, iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığını denetleme görevleri veriliyor; çalışanların kendi yükümlülüklerinin işverenin sorumluluklarını etkilemeyeceği, iş sağlığı tedbirlerinin maliyetinin çalışanlara yansıtılamayacağı hükme bağlanıyor.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü ne diyor?

1974 tarihli İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün (İSİG) barınma koşullarıyla ilgili hükümlerine baktığımızda son derece detaylı, yol gösterici talimatlar görüyoruz. Bunlardan iki tanesi bizim için özellikle önem taşıyor:

Madde 47; “İşçi konutlarının, bekâr işçiler için müşterek koğuşları bulunan binalar halinde, aileleri ile birlikte oturan işçiler için ise ayrı evler veya apartmanlar şeklinde olacağı ve bir konut için gerekli tesisat tertibat ve müstemilatı bulunması, güneş ve hava alacak ve dış etkilere karşı korunmuş, sağlık ve teknik şartlara uygun bir şekilde inşa edilmesi” gerektiğini belirliyor.

Madde 48 ise konutların niteliğini, havalandırmasını, büyüklüğünü sağlık koşulları açısından detaylandırıyor: “Bekâr işçilerin koğuşlarının her gün kolaylıkla temizlenebilecek, badana yapılabilecek, penceresi açılabilir” şekilde olması, bu koğuşlarda “havayı devamlı bir şekilde değiştirebilecek tertibat tesisat, baca, menfez veya elektrikli özel vantilasyon cihazları bulunması” öngörülüyor. Koğuşlarda tavan yüksekliği “280 santimetre” olarak belirlenirken, “kişi başına düşen hava hacminin en az 12 metreküp olarak hesap edilmesi” karara bağlanıyor.

İSİG Tüzüğü, 1475 sayılı İş Kanunu'na dayanılarak çıkarılmıştı. 1475 sayılı İş Kanunu'nun yerine çıkarılan 4857 sayılı İş Kanunu'nun Geçici 2. Maddesine göre “halen yürürlükte bulunan tüzük ve yönetmeliklerin bu Kanun hükümlerine aykırı olmayan hükümleri yeni yönetmelikler çıkarılıncaya kadar yürürlükte kalır” deniyordu. 6331 sayılı İSG Kanunu ile başka maddelerin yanında bu madde de 30 Aralık 2012'den geçerli olmak üzere yürürlükten kalktı.

Ancak norm haline gelmiş, son derece ayrıntılı hükümler içeren bu Tüzük tipi yönetmeliklerin işçi sağlığı ve insan hayatını ilgilendiren şantiyelerde elzem olduğunu düşünüyoruz. Öte yandan mevzuatta belli tedbirlerin tarif edilmemiş olması, bu tedbirlerin alınmaması için bir bahane teşkil edemez. İlgili Yargıtay kararları da bunu göstermektedir:

"İşveren, mevzuatta belirtilmese dahi, şayet bu yolda bir tedbirin alınması gerekiyorsa, bu tedbiri almak zorundadır. Bu konuda, olanakların yetersizliği, süregelen kötü alışkanlıkla ve iş gelenekleri, tedbir alma yükümünü ortadan kaldırmaz" (Yargıtay 9HD., 09.11.1998, 7518/7851).

Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği ne diyor?

Halen yürürlükte olan bu yönetmeliğin 14. Maddesinde geniş soyunma yerleri, işçilerin elbise ve kişisel eşyalarını koyabileceği kilitli dolaplar olması öngörülüyor. Erkek ve kadın işçiler için ayrı, yeterli sayıda ve genişlikte, soğuk ve sıcak akar su bulunan duş, lavabo ve tuvaletlerin tesis edilmesi gerektiği belirtiliyor. 15. Madde ise sabit barınma tesislerinde bir dinlenme odası, bir boş vakit değerlendirme odası, yeterli duş, tuvalet, lavabo ve temizlik malzemesi, yatak, dolap, masa ve arkalı sandalyeler bulunması gerektiğini söylüyor.

TALEPLER ve ÖNERİLER

Barınma bir işçi sağlığı ve iş güvenliği konusudur. Ana işveren sağlıklı ve güvenli barınmadan sorumlu tutulmalı!

- İnşaatlarda barınma sorumluluğu taşeronlara bırakılmamalıdır. Ana işveren çalışanların sağlık ve güvenlik koşullarına uygun barınmayı sağlamakla yükümlü olmalıdır.

Denetimler ve müfettiş sayısı arttırılmalı, işçiler de kendi şantiyelerini denetlemeli!

- İnşaat sektörü çok hızlı büyüdüğü için denetim yapan müfettiş sayısı arttırılmalıdır. Şantiyelerde denetim inşaat alanını kapsayan bütün risklere yönelik olarak yapılmalıdır.
- Sadece büyük değil, küçük ve orta ölçekli şantiyelerde de denetimler yapılmalıdır.
- Denetimlerin tabana yayılması için 6631 sayılı Kanun'da geçen çalışan temsilcisi demokratik bir şekilde bütün işçilere duyurularak seçilmelidir. Bu kişi İnşaat İşçilerinin Derneği üyesi olsun olmasın, Derneğimiz bütün çalışan temsilcilerine barınma koşullarıyla ilgili kılavuz görevi üstlenecek bilgileri sağlamaya hazırdır.
- İnşaat işçilerinin öz örgütü Derneğimizin işçi sağlığı ve güvenliğine aykırı olan barınma birimleriyle ilgili sunduğu kanıtlar değerlendirilmeli, hiçbir işçi barınma koşulları düzelene kadar şantiyede çalışmak ve kalmak zorunda bırakılmamalıdır.

Genel hükümleri olan yasalar yetmez. Ayrıntılı, anlaşılır, güncellenmiş uygulama yönetmelikleri yayınlanmalı!

- 1974 tarihli İşçi Sağlığı ve Güvenliği Tüzüğü'nün karşılamış olduğu ihtiyaca yanıt verecek, yeni koşullara göre güncellenmiş ayrıntılı uygulama yönetmelikleri çıkarılmalıdır. Denetim yapan müfettişlerin azlığı düşünüldüğünde şantiyeleri işçilerin kendilerinin denetlemesi için böyle bir kılavuzun varlığı çok önemlidir.

İşçi sağlığı ve güvenliğine uygun olmayan barınma birimleri derhal kaldırılmalı! Sağlık ve güvenlik koşullarına uygun barınma konutları tasarlanmalı ve inşa edilmeli!

- İşçi sağlığı ve güvenliğine uygun olmayan bütün barınma birimleri derhal kaldırılmalıdır.
- Barınma alanında da can güvenliğini tehdit eden, şantiye alanındaki elektrik tesisatı ve ekipmanlarının Elektrik İç Tesisat Yönetmeliği, Topraklama Yönetmeliği'ne uygunluğu denetlenmelidir.
- Yeterli yüksekliği sağlamayan, 230 cm yüksekliğindeki konteynırların üretimi durdurulmalıdır.
- İlgili uzman meslek odalarının öncülüğünde "işçi sağlığı ve güvenliği koşullarına uygun prefabrik barınma konutu tasarımı projesi" yarışması açılmalıdır.
- Hiçbir işçinin inşaat halindeki binanın içinde kalmasına izin verilmemelidir.
- Yeterli sayıda duş, lavabo, yemekhane ve dinlenme alanı Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği'ne uygun olarak tesis edilmelidir.

Son olarak şunu belirtmek isteriz ki, bu konuda öncelikli görev biz inşaat işçilerine düşmektedir. Biz işçiler, gasp edilen haklarımız, hiçe sayılan hayatlarımız için örgütlenmediğimiz, birlikte mücadele etmediğimiz sürece, bu sorunlarımızın çözümünü beklemek hayal olacaktır. İnşaat İşçilerinin Derneği'nin varlık nedeni budur. İş cinayetlerinin durdurulması, tabandan gelen örgütlenmeyle mümkün olacaktır. Barınma koşulları düzeltilene kadar dernek üyesi inşaat işçileri, şantiyelerin denetçisi olacaktır. Bütün işçi arkadaşlarımızı derneğimize üye olarak birlikte mücadele etmeye, kendi çalıştıkları şantiyelerde ve bölgelerde barınma hakları ihlalleriyle karşılaşmaları durumunda bizi bilgilendirmeye çağırıyoruz.

Kaynaklar

- Emre Gürcanlı (2012) "Sıfır İş Kazası Mümkün: Emre Gürcanlı'yla Söyleşi, 16 Mart 2012, <http://gurkanemregurcanli.blogspot.com/2012/05/sfr-is-kazas-mumkun-emre-gurcanli-ile.html>
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, RG: 30 Haziran 2012, no 28339.
- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü, RG: 11 Nisan 1974, no 14765.
- Sarper Süzek (2012), *İş Hukuku*, Beta Yayınevi.
- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi Aylık İş Cinayeti Raporları, http://www.guvenliscalisma.org/index.php?option=com_content&view=category&id=149&Itemid=236
- TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu, Marmara Park Şantiyesi Yangın İnceleme Heyeti, *Marmara Park Şantiye Yangın Raporu*
- Yapı İşlerinde Sağlık ve Güvenlik Yönetmeliği, RG: 23 Aralık 2013, no 23325.

